

G M I N A

WĄDROŻE WIELKIE

K R O N I K A
1945 - 1949

1945 r.

Przed wojną wieś Wądroże Wielkie liczyła około 600 mieszkańców Niemców i zniemczonych Polaków - jak świadczą o tym napisy na nagrobkach na tutejszym cmentarzu. W środku wsi znajdowało się obszerne zabudowanie folwarczne i park. Istniała tutaj fabryka mebli, tartak, przedsiębiorstwo budowlane, dwie piekarnie, kilka sklepów, duża sala teatralna, stacja kolejowa. Z wymienionych budynków w czasie wojny uległy zniszczeniu: tartak, stacja kolejowa / rozebrana przez wojska radzieckie na odcinku Snowidza - Wierzchowice Wielkie / i przedsiębiorstwo budowlane.

Na południowym skraju wsi Wądroże Wielkie znajduje się kościół w stylu gotyckim zbudowany w 1240 r. Na wieży kościelnej widnieje dzwon pochodzący z 1653 r., jak świadczy o tym wyryty na nim napis. Kościół ten za czasów niemieckich był ewangelickim. Wewnątrz posiadał podwójny chór i galerie boczne. Na drugim chórze znajdowały się piękne organy, które w czasie działań wojennych zostały zdemolowane przez radzieckie jednostki wojskowe.

Od strony północnej przylegają do parceli kościelnej dwa jednopiętrowe budynki, należące dawniej do pastorów niemieckich. Po wojnie w jednym z nich mieścił się Zarząd Gminy i Agencja Pocztaowo - Telegraficzna.

11 lutego 1945 r. - Wojska I Frontu Ukraińskiego Armii Czerwonej w ofensywie na zachód zajęły obszar przynależny do gminy Wądroże Wielkie.

Początkowo administrację sprawowała radziecka Komendantura Wojenna, a wieś Wądroże Wielkie służyła jako frontowy szpital wojskowy, ewakuowany po sforsowaniu Nysy Łużyckiej dalej na zachód.

Marzec - kwiecień 1945 r. - Na terenie gminy zaczyna działać już administracja polska. Tworzy się Zarząd Gminny, którym kieruje Wójt Gminy - Leon Pokornowski. Pierwszym zadaniem Wójta i Zarządu Gminnego w Wądrożu Wielkim było przejęcie terenu od władz wojskowych i jak najszybsze jego zagospodarowanie. Oczyszczono pola uprawne z min, przekazywano chłopom ziarno do siewu i inwentarz żywy. Chroniono opuszczone gospodarstwa przed rabunkiem i zniszczeniem, przygotowano poszczególne gromady /wsie/ do normalnego funkcjonowania.

W tym pierwszym okresie powstała /zgodnie z przyjętą koncepcją na I Kongresie Związku Samopomocy Chłopskiej w Lublinie w grudniu 1944 r./ gminna spółdzielnia zaopatrzenia i zbytu, która była uniwersalną placówką spółdzielczą na wsi, obejmującą podstawowe dziedziny życia gospodarczego i społecznego wsi.

28 maja 1945 r. - Pierwsi osadnicy przybyli do tutejszej gromady. Teren gminy Wądroża Wielkiego zasiedlała przeważnie ludność z województwa kieleckiego, tarnowskiego, Polski centralnej i robotnicy rolni powracający z Niemiec.

Pierwszymi osadnikami we wsi Budziszów Wielki (Gross Baudiss) byli : Tadeusz Widyma, Edward Kumor, Jan Przepiórka, Antoni Pochopień, Stanisław Podsiedlik, Edward Schabowski, Antoni Osak, Mikołaj Sztuk, Stanisław Ola.

Do września 1945 r. - w całej gminie używane były niemieckie nazwy miejscowości i Wądroże Wielkie występowało jako Gross Wandriss, zmienione pod koniec 1945 r. /październik - listopad/ na Wierzchowice Wielkie a w sierpniu 1947 roku na obecnie używaną nazwę Wądroże Wielkie.

Od początku swego istnienia gmina miała charakter wybitnie rolniczy. Wszystkie drogi prowadzące z Wądroża Wielkiego były utrzymane w bardzo dobrym stanie. Pobocza wysadzane drzewami owocowymi nadawały okolicy uroku i urozmaicony krajobraz.

Cała wieś była zelektryfikowana. W niektórych domach istniały urządzenia wodociągowe. Wszystkie budynki były murowane, przeważnie piętrowe. Wieś liczyła 88 numerów, z czego 4 zniszczono z powodu działań wojennych.

6 wrzesień 1945 r. - W Wierzchowicach Wielkich odbyło się Walne Zgromadzenie Założycielskie Gminnej Spółdzielni Związku Samopomocy Chłopskiej. 18 rolników – członków założycieli spółdzielni wyznaczyło sobie cel - zaspokajanie wspólnymi siłami materialnych i kulturalnych potrzeb. Przedmiotem przedsiębiorstwa spółdzielni było prowadzenie wszelkiego rodzaju przedsiębiorstw własnych i dzierżawionych w zakresie produkcji i przemysłu rolnego, handlu rolnego hurtowego i detalicznego oraz kredytu zarówno na rachunek własny jak i członków, organizowanie różnych przedsięwzięć o charakterze kulturalno-oświatowym : jak domy ludowe, urządzenie gospodarstw, wystaw rolniczych i imprez rozwijających wiedzę agrotechniczną i prowadzenie akcji zmierzających do podniesienia poziomu zdrowotnego wsi.

Od swego powstania Gminna Spółdzielnia stała się w gminie największą organizacją spółdzielczą a jej rola w rozwoju, funkcjonowaniu i życiu codziennym rejonu była ogromna. Zakresem działania objęła wszystkie elementy działalności gospodarczej i potrzeb konsumenckich mieszkańców wsi.

W okresie tworzenia Gminna Spółdzielnia posiadała do dyspozycji jeden sklep o asortymencie towarów spożywczo-galanteryjnym. Rok później Spółdzielnia liczyła już 142 członków /rolników/ z tym, że 86 podpisało deklarację i było udziałowcami, natomiast reszta figurowała tylko na liście.

W dniu 19 września 1945 r. - w 17 wsiach mieszkało 829 Polaków i 1759 Niemców z tym, że dwie wsie całkowicie zajęte były przez Niemców. W czasie ofensywy radziecko-polskiej tutejsi Niemcy uciekali na teren Czechosłowacji. Niektórzy z nich po dwóch miesiącach wrócili tutaj znów.

Wysiedlanie Niemców do Rzeszy rozpoczęło się pod koniec 1945 r., a zakończyło we wrześniu 1947 r.

Wrzesień 1945 r. - Pierwsza szkoła na terenie gminy powstała w Wądrożu Wielkim . Jej organizatorami byli : Bronisław i Aniela Skotniccy repatrianci zza Bugu, przy pomocy wójta Leona Pokornowskiego i miejscowych gospodarzy. Reforma szkoły podstawowej przeprowadzona w 1945 r. dała podwaliny pod budowę nowego systemu oświatowego. Został on oparty na zasadach jednolitości, bezpłatności i publiczności, a także w odniesieniu do szkół powszechnych - obowiązkowości.

Zgodnie z tymi założeniami 21 września 1945 r. otwarto szkołę w Wądrożu Wielkim. Do szkoły zapisano 42 dzieci do klas I - IV. Kierownikiem szkoły został Bronisław Skotnicki, który pełnił tą funkcję przez 1 rok.

4 listopad 1945 r. – W Wądrożu Wielkim odbyło się poświęcenie szkoły i miejscowego kościoła. Uroczystego aktu dokonał ks. Władysław Lupa w obecności władz powiatowych i Inspektora szkolnego. Akt erekcyjny został zakopany pod dębem zasadzonym na pamiątkę tej uroczystości przed szkołą.

1946 r.

Luty 1946 r. - Z osób delegowanych przez organizacje polityczne i społeczne ukonstytuowała się w Wądrożu Wielkim Gminna Rada Narodowa, a jej pierwszym przewodniczącym został Marian Dyderski.

Do 1950 r. - Gmina Rada Narodowa zmieniała swój skład podstawowy kilkakrotnie /kierowało nią 3 przewodniczących/, a powodem jak to określano w dokumentach było "występowanie obcego elementu klasowego, który należało ujawnić i likwidować". Wystarczyło w tym okresie nie wywiązać się z dostawy wyznaczonych produktów rolnych czy chwilowe zaleganie z podatkiem, aby być uznanym za "element obcy klasowo". Przypadki te dotyczyły również radnych Gminnej Rady Narodowej. Zmieniał się skład osobowy rady i zmieniały się jej zadania. W pierwszym okresie sprawami, którymi rada zajmowała się najczęściej były: walka z analfabetyzmem i sprawy oświatowe, gospodarka rolna i opieka nad biednymi chłopami, ustalanie cen na produkty rolne i przemysłowe oraz kontrolowanie pomocy sąsiedzkiej. Poprzez swoje Komisje, a było ich 5 - Gminna Rada Narodowa kontrolowała działalność Gminnej Spółdzielni, Związku Samopomocy Chłopskiej, Ośrodka Maszynowego, Państwowych Gospodarstw Rolnych /było ich 7/, Agencji Pocztovej, rzemieślników i Zarządu Gminnego.

Aktami prawnymi dotyczącymi działalności Gminnej Rady Narodowej były:

- dekret z 21 sierpnia 1944 r. o trybie powołania władz administracji ogólnej I i II instancji /Dz. U. nr 2 poz. 8/, w myśl którego rady narodowe, jako ciała przedstawicielskie samorządu terytorialnego, otrzymały uprawnienia do wykonywania kontroli społecznej nad organami administracji państwowej,
- ustawa z 11 września 1944 r. o organizacji i zakresie działania rad narodowych /dz. U. Nr 5, poz. 22/, określającą rady jako organy uchwałodawcze i samorządowe,
- dekret z 23 listopada 1944 r. o organizacji i zakresie działania samorządu terytorialnego /Dz. U. Nr 14, poz. 74/, rozwijający status rad narodowych jako reprezentantów tego samorządu.

Wszystkie te akty prawne, jednocześnie obowiązujące, choć nie tworzyły spójnej całości, traktowały radę narodową jako przedstawicielski organ władzy mas ludowych, posiadający nadrzędną pozycję w stosunku do zarządu gminnego. Ta pozycja rady została wyraźnie sprecyzowana w znowelizowanej w dniu 3 stycznia 1946 r. ustawie o radach narodowych /Dz. U. Nr 3, poz. 26/, która określiła rady jako organy planowania działalności publicznej oraz kontroli nad rządowymi i samorządowymi organami wykonawczymi.

28 marzec 1946 r. - Po tułaczce wojennej do Budziszowa Wielkiego los rzucił Marię Ditchen. To ona zorganizowała tu szkołę, w budynku usytuowanym na przeciwko kościoła. Po tygodniowych przygotowaniach szkoła zaczęła funkcjonować 3 kwietnia 1946 r.

Zajęcia z uczniami odbywały się w 3 salach lekcyjnych, a pozostałe pomieszczenia przeznaczono na szatnie i mieszkania dla kierownika szkoły. Brakowało wszystkiego - stolików, podręczników, kredy, światła, a o pomocach naukowych nawet nie było co marzyć. Dzieci zorganizowane w 6 oddziałach uczyły się w klasach łączonych, wyposażonych jedynie w piętrowe poniemieckie ławki i tablice - znalezione razem z biblioteką niemieckiego nauczyciela w szopie.

Szkoła ta była jedyną w okolicy i uczęszczały do niej dzieci z pobliskich wsi : Budziszowa Małego, Bielaw (Bielan), Janowiczek (Jenkowa), Kolebic (Kosisk), Postolic, Rąbienic i Granowic.

31 marzec 1946 r. - Obywatel Granowic Masłowski Stanisław został powołany przez Komendę Powiatową w Legnicy do odbycia podstawowego kursu strażaka. Po przeszkoleniu przystąpił do werbowania ludzi chętnych do wstąpienia do Ochotniczego pożarnictwa. Początki były ciężkie. Remiza była zdewastowana - należało ją wyremontować a poza tym brakowało sprzętu. Gromadzono go również w innych wioskach. Wiele pracy w tym pierwszym okresie włożyli: Pasternak Teofil, Sufczyński Władysław, Czapla Stanisław, Szyba Andrzej, Masłowski Jan, Sufczyński Franciszek i Grygorcewicz Aleksander.

„Uczestnicy kursu podstawowego strażaka” – 7.04.1946 r.
(Ob. Stanisław Masłowski drugi z lewej)

Wrzesień 1946 r. – W roku szkolnym na terenie gminy funkcjonują następujące szkoły: w Wądrożu Wielkim, Pawłowicach, Budziszowie Wielkim, Kosiskach i Mierczycach .

18 grudnia 1946 r. - Dyrektor szkoły w Wądrożu Wielkim Bronisław Skotnicki wraz z małżonką został przeniesiony do wsi Radowice /obecnie Rzeszotary/. Obowiązki swoje przekazał Leonowi Szwak, który przybył wraz z małżonką Marią Szwak - nauczycielką, z województwa stanisławowskiego. Leon Szwak kierował szkołą przez cztery lata.

1947 r.

W roku szkolnym 1946/47 z polecenia ówczesnego Inspektora Szkolnego powiatu legnickiego Józefa Cyby przeprowadzono w Szkole Podstawowej w Wądrożu Wielkim w klasie V egzamin, w wyniku którego 18 uczniów promowało do klasy VI. W ten sposób podniesiono stopień organizacyjny szkoły. W tym też roku szkoła liczyła już 7 klas, o łącznej liczbie uczniów 144.

Rozpoczyna swoją działalność Polski Czerwony Krzyż. Opiekę nad tą organizacją sprawował Szwak Leon. W pierwszych latach działalności zadaniem koła było pełnienie dyżurów na korytarzach. W latach następnych przeprowadzano szkolenie sanitarne w celu wyrobienia umiejętności udzielania pierwszej pomocy i między klasowe konkursy czystości.

14 styczeń 1947 r. - W Granowicach odbyło się I zebranie strażackie, na którym wybrano pierwsze władze OSP. W ich skład weszli:

Komendant - Pasternak Teofil
Skarbnik - Czapla Stanisław
Gospodarz - Sufczyński Franciszek

W skład Komisji Rewizyjnej weszli;

Masłowski Stanisław - przewodniczący
Szyba Andrzej - członek komisji
Masłowski Jan - członek komisji
Gawłowski Jan - członek komisji
Werblicki Jan - członek OSP
Sawicki Stanisław - członek OSP
Skowron Władysław - członek OSP
Filipowicz Paweł - członek OSP
Grygorcewicz Aleksander - członek OSP
Kowalik Władysław - członek OSP

Grygorcewicz Antoni	-	członek OSP
Nabiałczyk Zygmunt	-	członek OSP
Antonik Paweł	-	członek OSP
Tarnowski Michał	-	członek OSP

W tym roku wybuchł pożar w Granowicach u Jana Masłowskiego. Po raz pierwszy w gaszeniu go wzięli udział strażacy z tego terenu. W związku z tym, że w płonącej stodole natknięto się na niespodziewane składowisko niewypałów, odstąpiono od działań gaśniczych. Groziło to bowiem kalectwem lub śmiercią biorących udział w akcji ratowniczej.

15 maj 1947 r. - W Granowicach w mieszkaniu ob. Władysława Kowalika odbyło się pierwsze założycielskie zebranie klubu sportowego, który zapoczątkował działalność Ludowego Zespołu Sportowego. Wybrano zarząd w składzie:

prezes	-	Kloc Józef
wice prezes	-	Prudzienica Franciszek
skarbnik	-	Szyba Andrzej
gospodarz	-	Kopacz Józef
członek	-	Czapla Stanisław
członek	-	Kowalik Władysław

Zarząd klubu przyjął nazwę "Piast". Start był trudny. Brak było sprzętu sportowego, transportu, pieniędzy, zdewastowane było boisko. Powoli wysiłkiem działaczy, piłkarzy i pozostałych mieszkańców wioski nabyto niezbędny sprzęt i uporządkowano boisko. Działalność sportowa ograniczała się do rozgrywania meczów towarzyskich i uczestniczenia w lokalnych imprezach sportowych i turniejach piłkarskich. Sportowcy z Granowic startowali także w biegach narodowych i spartakiadach gminnych.

Według stanu na **15 czerwca 1947 r.** do szkoły w Budziszowie Wielkim uczęszcza 133 uczniów.

W roku następnym utworzono klasę siódmą i nadano szkole nazwę Podstawowa Szkoła Ogólnokształcąca. Jej obwód obejmował gromady: Budziszów Wielki, Budziszów Mały i Bielany.

Do 1948 r. 2 osoby stanowiły grono nauczycielskie. Kiedy zarządzeniem władz oświatowych kierownik szkoły Maria Ditchen i nauczyciel Jan Dąbrowski zostali przeniesieni do Wilczyc, obowiązki kierownika powierzono Wiktorii Raszko, która pełniła je do 1952 roku, współpracując z Krystyną Sekulanką i Aleksandrą Skibińską.

Nieliczne grono nauczycielskie, mając pod opieką 126 uczniów w siedmiu oddziałach, w dalszym ciągu musiało uczyć w klasach łączonych.

22 lipiec 1947 r. - Drużyna sportowa z Granowic rozegrała pierwszy mecz, w którym pokonała drużynę z Chełmu 3 : 2. Drużyna także zacięcie rywalizowała z lokalnymi drużynami.

Sierpień 1947 r. - Kierownikiem gospodarstwa rolnego w Mierzcycach zostaje na miejsce Czarmacha Bolesław Krasecki, który przybył tu z Przybkowa pod Legnicą. Do Mierzcyc gdzie pierwsze konne orki i ręczne siewy wykonało wojsko, od samego początku ściągali ludzie z Buga, z Bieszczad, i z Kieleckiego.

Z trzech traktorów robili jeden, uruchomili młockarnię, która choć nie całkiem kompletna, jednak działała i młyn. Był więc chleb dla ludzi z PGR, a także dla tych spoza PGR-u.

Listopad 1947 r. - W szkole w Wądrożu Wielkim uruchomiono Wieczorowy Kurs Oświaty Dorosłych. Rok 1947/48 był pierwszym, w którym 15 uczniów - absolwentów opuściło mury szkoły. W tym też roku uczniowie pojechali na pierwszą wycieczkę. Był to wyjazd do Wrocławia na wystawę Mickiewiczosko-Puszkiniowską.

1949 r.

Do rolników i społeczeństwa w gminie dotarła wiadomość o powstaniu pierwszych w Polsce powojennej rolniczych spółdzielni produkcyjnych organizowanych na zasadach dobrowolności.

Niektórzy zainteresowali się tym zagadnieniem, szczególnie zasadami określającymi warunki łączenia gospodarstw, pracy i udziału w dochodach. Istniało szereg wątpliwości, obaw i niepewności. Brak było odniesienia - sprawdzonych przykładów, przekonujących o słuszności wyboru takiej właśnie formy organizowania.

W różny sposób: namowami, pod naciskiem, groźbami - utworzono do 22 lipca 1950 r. siedem spółdzielni produkcyjnych, a do 1953 r. we wszystkich 17 gromadach /wsiach/ gminy. Skupiły one w 1956 r. 80% gospodarstw chłopskich i były wiodącym tematem bez mała wszystkich sesji Gminnej Rady Narodowej, później Gromadzkiej Rady Narodowej oraz ich prezydiów.

Dyskutowano i omawiano najczęściej wiosenne przygotowania do siewu /sprawność sprzętu, dysponowanie oraz zakup nawozów i materiału siewnego/, kampanię żniwno - omłotowa, przygotowanie i przeprowadzanie wykopków i innych jesiennych prac polowych, zabezpieczenie mienia spółdzielczego, działalność wychowawczą i oświatową spółdzielni, pracę zarządów i inne problemy w rozwoju spółdzielczości rolniczej.

Drużyna sportowa z Granowic bierze udział w turnieju piłki nożnej w Wądrożu Wielkim. W rozgrywkach biorą udział piłkarze: Kowalik Władysław, Mastaliński Ryszard, Juzak Jan, Prudzienica Jan, Pac Bronisław, Jeżdżewski Mieczysław, Miler Stefan, Kuleta Marian Kruczyk Mieczysław, Maj Jan, Kuleta Władysław.

Zainteresowanie Szkołą w Wądrożu Wielkim miejscowych władz w okresie powojennym było duże, dzięki temu wzbogacała się ona systematycznie w sprzęt szkolny i pomoce. Biblioteka posiadała wtedy 713 tomów, co dawało jej, pod względem ilości woluminów, pierwsze miejsce wśród szkół wiejskich ówczesnego powiatu. W grudniu 1949 r. radiofonizowano wszystkie izby lekcyjne instalując głośniki.

Od 22 grudnia w szkole rozpoczęła działalność organizacja ideowo-wychowawcza : Związek Harcerstwa Polskiego. Powstały dwie drużyny męskie i trzy żeńskie. Opiekunem organizacji został Ciebiera Zbigniew.

W tym też roku powstało Towarzystwo Przyjaźni Polsko-Radzieckiej (TPPR). Organizacją kierował Pac Witold a opiekunem był nauczyciel języka rosyjskiego. Towarzystwo to skupiało w swoich szeregach uczniów klas V-VIII. Praca TPPR polegała głównie na organizowaniu akademii z okazji obchodów Rewolucji Październikowej, Dni Leninowskich, rocznicy utworzenia Armii Radzieckiej, a także wygłaszaniu pogadank, odczytów, zorganizowaniu konkursów wiedzy o Związku Radzieckim konkursów piosenki radzieckiej, zabaw andrzejkowych i noworocznych.

Rok 1949 był także rokiem, w którym rozpoczęło działalność Koło Odbudowy Warszawy. Opiekunem tego koła została Maria Szwak. Była to organizacja masowa, do której należeli wszyscy uczniowie.

Działalność koła opierała się na gromadzeniu środków pieniężnych na rzecz budowy stolicy. W związku z tym młodzież brała udział w zbiorce makulatury, butelek, a także w licznych pracach społecznych. Nauczyciele przeprowadzali z uczniami wiele pogadank o przyszłości i odbudowie stolicy. Wyświetlano filmy o Warszawie, organizowano liczne imprezy, konkursy, apele. Młodzież wykonywała gazetki i albumy zabytków historycznych.